Toonsoorten in samenhang met de dierenriem - CD-voorbeelden

In dit boekje worden de voorbeelden maar vooral het achterliggende gedachtegoed over de toonsoorten en de kwintencirkel ed. maar summier toegelicht. Voor uitgebreidere informatie verwijs ik daarom naar de andere boekjes die ik over dit onderwerp heb geschreven. Hierin staat alleen maar de informatie die strikt noodzakelijk is voor het begrijpen of plaatsen van de auditieve muziekvoorbeelden op de bijgevoegde CD.

Dit boekje is een vervolg op het boekje over de toonsoorten in samenhang met de planetentonen en –intervallen. [met CD]

Aangezien men de toonsoorten zowel vanuit de planeten- als de dieremriem-optiek kan bekijken is het belangrijk om eerst kennis te nemen van de samenhangen van de toonsoorten met de planetentonen.

Men vindt op de CD veel dezelfde voorbeelden als genoemd in de dia-voorstelling over de toonsoorten i.s.m. de dierenriem.

Marc van Delft, Januari 2008

DE ZEVEN PLANETAIRE EVOLUTIE-FASEN:
Samenhangend met de 7 weekdagen en de ontwikkeling van de 7 wezensdelen:

1.	**Het oude Saturnus;**	**Zaterdag**	Stoffelijk lichaam;
2.	**De oude Zon;**	**Zondag;**	Levenskrachtenlichaam;
3.	**De oude Maan;**	**Maandag;**	Astraal(ziele)lichaam;
	Aarde-evolutie:		
4.	**a/ Mars-fase (voor-Christelijk)**	**Dinsdag;**	Ziele-ontwikkeling;
	b/ Mercurius-fase (na Christus)	**Woensdag;**	Ik-ontwikkeling;
5.	**Toekomstige Jupiter-evolutie;**	**Donderdag;**	Geestzelf-ontwikkeling;
6.	**Toekomstige Venus-evolutie;**	**Vrijdag;**	Levensgeest-ontwikkeling;
7.	**Toekomstige Vulcanus-evolutie;**	**Zaterdag;**	Geestmens-ontwikkeling;

Weekdag	planeet	toonladdertoon	in het Frans	Germaanse God
Zondag	Zon	A	Dimanche	
Maandag	Maan	B	Lundi	
Dinsdag	Mars	C	Mardi	Thir
Woensdag	Mercurius	D	Mercredi	Wodan
Donderdag	Jupiter	E	Jeudi	Donar
Vrijdag	Venus	F	Vendredi	Freia
Zaterdag	Saturnus	G	Samedi	

Schema's voor de lezing over de planetentoonsoorten

Schema van de 7 planeten in samenhang met de 7 diatonische tonen van de toonladder, de 7 weekdagen, en de 7 [8] kosmische evolutiefasen zoals beschreven door Rudolf Steiner.
Dit schema is het uitgangspunt van de muziekvoorbeelden en beschouwingen.

Planeet	weekdag	toon	Evolutiefase*
Saturnus	**Zaterdag**	**G**	**Het Oude Saturnus**
Zon	**Zondag**	**A**	**De oude Zon**
Maan	**Maandag**	**B**	**De oude maan**
Mars	**Dinsdag**	**C**	**Aarde-evolutie, 1e helft**
Mercurius	**Woensdag**	**D**	**2e helft Aarde-evolutie****
Jupiter (toekomst)	**Donderdag**	**E**	**Jupiter-evolutie**
Venus (toekomst)	**Vrijdag**	**F**	**Venus-evolutie**
Saturnus (toekomst)	**Zaterdag**	**G**	**Vulcanus-evolutie**

***** Indien men meer wil weten over de kosmische evolutiefasen, dan leze men het boek: 'Wetenschap van de geheimen der ziel' van Rudolf Steiner.
** De 2e helft van de aarde-evolutie is de na-christelijke evolutiefase. Vandaar dat de D zowel in het D dorisch [in het Middeleeuwse Gregoriaans ed.] als in de D groot Jubel- en gloriamuziek [de Gloria's, Hosanna's, Magnificats, het 'Et ressurexit' ed. in de barokmuziek en latere missen] zo'n belangrijke rol speelt in de christelijke kerkmuziek.

In de 1e helft van de aarde-evolutie stolt de aarde zich tot harde, vaste steenklomp met een ijzeren aardkern, wat we met de aardse oergrondtoon, de C in verbinding kunnen brengen.

Planetenintervallen vanaf de Mars-oertoon C:

C:	**Mars**	**Dinsdag**	**Do**	**grondtoon / priem**
D:	**Mercurius**	**Woensdag**	**Re**	**secunde [doorgangstoon]**
E:	**Jupiter**	**Donderdag**	**Mi**	**terts [toongeslachtdur/moll]**
F:	**Venus**	**Vrijdag**	**Fa**	**kwart [subdominant]**
G:	**Saturnus**	**Zaterdag**	**Sol**	**kwint - Dominant**
A:	**Zon**	**Zondag**	**La**	**Sext**
B:	**Maan**	**Maandag**	**Si**	**Septiem [leidtoon]**

Planetenintervallen vanaf de Saturnus-oertoon G:

Saturnus	**G**	**G-G**	**Priem**	**= stoffelijk lichaam**	**Zijn**
Zon	**A**	**G-A**	**Secunde**	**= levenslichaam**	**Slapen**
Maan	**B**	**G-B**	**Terts**	**= astraallichaam**	**Dromen**
Mars	**C**	**G-C**	**Kwart**	**= Ik**	**Waken**
Mercurius	**D**	**G-D**	**Kwint**	**= Hoger IK**	
Jupiter	**E**	**G-E**	**Sext**	**= Geestzelf**	**Imaginatie**
Venus	**F**	**G-F**	**Septiem**	**= Levensgeest**	**Inspiratie**
Vulcanus	**G**	**G-G**	**Octaaf**	**= Geestmens**	**Intuitie**

De oerdrieklank:

G	**hoofd**	**dak van het huis**
E	**hart**	**middelpunt/centrum**
C	**voeten**	**fundament van het huis**

DO	**RE**	**MI**	**FA**	**SOL**	**LA**	**SI**
C	**D**	**E**	**F**	**G**	**A**	**B**
LICHAAM		**ZIEL**		**GEEST**		
C		**E**		**G**		
Grondtoon		**terts**		**Kwint**		
Priem				**[dominant]**		
Willen		**Voelen**		**Denken**		
Fundament		**Huis**		**Dak**		
Grondtoon		**Terts**		**Kwint**		
Lichaam		**Ziel**		**Geest**		
Mars		**Jupiter**		**Saturnus**		
Voeten		**Hart**		**Hoofd**		
Aarde [maan]		**Zon**		**Sterren**		

Lijst van samenhangen met de planeten:

Maan	**Mercurius**	**Venus**	**ZON**	**Mars**	**Jupiter**	**Saturnus**
zilver	**kwikzilver**	**koper**	**Goud**	**ijzer**	**tin**	**lood**
vetplant waterplant	klimplant slingerplant	bergplant bloemen	kruid-achtige plant	struik prikkende planten	loofboom	naaldboom
kerseboom	***iep***	***berk***	***es***	***eik***	***esdoorn***	***beuk***
babyfase dromen	**kind** spelen	**puber** verlangen	**volwassene** stralen	**midlife** kracht	**rijpe leeftijd** autoriteit	**ouderdom** nadenken
natuur leven geboorte water baarmoeder	handel verkeer onderwijs geneeskunde informatie	liefde schoonheid kunst erotiek huwelijk	"IK" de mens ***zelfbewust-zijn*** harmonie centrum	oorlog wapens techniek ***mannelijk*** leger geweld	leidersschap recht Vaderschap Gezag wijsheid orde	de DOOD starheid geweten de Rechter inkeer de kluizenaar
zee laagland water tropen moeras	lucht licht chaos snelheid drukte	lente bloemen meisjes tederheid romantiek	warmte het hart zonneschijn velden	vuur hitte droogte woestijn machia	voorspoed vruchtbare streken welvaart parken	steen bergen land ijs en kou poolstreken
21e eeuw Toekomst	**20e eeuw** Modernisme	**19e eeuw** Romantiek	**18e eeuw** Classicisme	**17e eeuw** Barok	**16e eeuw** Renaissance	**15e eeuw en eerder** Gotiek
het volk *levens-kunst* karma-kunst	het volk *danskunst* moderne dans Strawinsky Niinsky, Fokine M. Jackson etc.	middenklasse poëzie, *literatuur* romans, drama Wagner Brontë Puccini bv.	idem MUZIEK symphonieën Beethoven Haydn, Mozart Gluck, Bach	leger en adel *schilderkunst* Hollandse meesters Rembrandt Rubens e.a.. Fr. Hals e.a..	hogere adel *beeldhouwkunst* standbeelden Michelangelo Leonardo Palladio	geestelijke stand *bouwkunst* kathedralen bv. Chartres de kathedraal van Ulm bv.
B	**D**	**F**	**A**	**C**	**E**	**G (D)**
b klein B groot	D groot	F, fis (ges) groot en klein	A /As groot a moll	C dur / moll cis klein	E dur / moll Es dur / moll	G moll D moll / dorisch
Kreeft	tweelingen/maagd	stier/weegschaal	leeuw	ram/schorpioen	boogschutter/vissen	steenbok/waterman

Overzicht van de 24 toonsoorten in samenhang met de dierenriem en de jaargetijden:

Lente:	Ram	C majeur	A mineur	geen voortekens	
↓					
	Stier	G majeur	E mineur	1 kruis	Fis
↓					
	Tweelingen	D majeur	B mineur	2 kruizen	+Cis
↓					
Zomer:	Kreeft	A majeur	Fis mineur	3 kruizen	+Gis
↓					
	Leeuw	E majeur	Cis mineur	4 kruizen	+Dis
↓					
	Maagd	B majeur	Gis mineur	5 kruizen	+Ais
↓					
	Weegschaal	Fis majeur	Dis mineur	6 kruizen	+Eis
↓					
Herfst:	Weegschaal	Ges majeur	Es mineur	6 mollen	+Ces
↑					
	Schorpioen	Des majeur	Bes mineur	5 mollen	+Ges
↑					
	Boogschutter	As majeur	F mineur	4 mollen	+Des
↑					
Winter:	Steenbok	Es majeur	C mineur	3 mollen	+As
↑					
	Waterman	Bes majeur	G mineur	2 mollen	+Es
↑					
	Vissen	F majeur	D mineur	1 mol	Bes
↑					

De Toonsoorten van de kwintencirkel en de dierenriem

Met de Dierenriemtekens worden de 12/24 toonsoorten in verband gebracht. Met de lente- en zomertekens de kruizentoonsoorten, met herfst en winter de mollentoonsoorten. [Zie Hermann Beckh: ‘Die Sprache der Tonart’]
Zolang de Zon stijgt zijn de toonsoorten wilskrachtig en symphonisch van karakter. Vanaf midwinter tot midzomer stijgt de zon en hebben de majeurtoonsoorten een meer wilskrachtig karakter.
De afdalende toonsoorten [van midzomer naar midwinter], toonsoorten met veel kruizen en mollen gelden meer als lyrische, intiem-romantische toonsoorten.

Majeurtoonsoorten:

Maan – kreeft
MIDZOMER

	A ↑		↓ A	
Lente	D ↑	DAG	↓ E	Zomer
	G ↑		↓ B	
	C ↑		↓ Fis	
		----------	Ges	
	F ↑		↓ Des	
Winter	Bes ↑	NACHT	↓ As	Herfst
	Es ↑		↓ Es	

MIDWINTER
Saturnus - steenbok

Mineurtoonsoorten:

Maan – kreeft
MIDZOMER

	Fis ↑		↓ Fis	
Lente	B ↑	DAG	↓ Cis	Zomer
	E ↑		↓ Gis	
	A ↑		↓ Dis	
		----------	Es	
	D ↑		↓ Bes	
Winter	G ↑	NACHT	↓ F	Herfst
	C ↑		↓ C	

MIDWINTER
Saturnus - steenbok

GERAADPLEEGDE LITERATUUR OVER DE TOONSOORTEN:

Sigismund van Gleich: De Toonsoorten
uitg. Zevenster - Driebergen Rijsenburg, 1e druk 1949

Hermann Beckh: Die Sprache der Tonart .
Urachhaus Stuttgart - ersten Auflage 1937

Friedrich Oberkogler: Tierkreis - und Planetenkräfte in der Musik.
Novalis Verlag - Schaffhausen 1987

Ute Knochenhauer: Das Intervallerleben der Tonarten im Quintenzirkel.
Bund der Freien Waldorfschulen - Stuttgart 1987

Herbert Kelletat: Zur musikalischen Temperatur, Band II, Wiener Klassik.
Verlag Merseburger Berlin Gmbh, Kassel 1982

DE LENTE-TOONSOORTEN

De toonsoorten Es-groot t/m A groot komen overeen met de dierenriemtekens Steenbok t/m Kreeft, en gelden als vitale, krachtige symfonische toonsoorten, wat overeenkomt met de stijgende zon van midwinter tot midzomer, van 21 december tot en met 21 juni.
Vanaf C groot raken de toonsoorten de mollen kwijt zodat we vanaf dat moment in het bereik van de lichte kruizentoonsoorten komen, deze toonsoorten zijn equivalent met de lente, van 21 maart tot 21 juni en met de ochtend van 's morgens 6 tot het middaguur, 12 uur.
Deze toonsoorten zijn bij uitstek vitaal en krachtig van karakter.

Ram – C groot / A klein

C groot als de toonsoort van 'De doorbraak naar het licht'

De Ram-tijd is het begin van de lente, vergelijkbaar met de zonsopgang om 6 uur in de ochtend.
Het gaat daarbij om de overgang van duisternis naar licht, van nacht naar ochtend, van winter naar lente etc.

Schönberg beeldt de zonsopgang uit in C groot in vb. 1:

VB 1: Uit het slot van de Gurrelieder van Schönberg: Uitbeelding van de zonsopgang. 0.45

In de 5e Beethoven gaat het om een strijd tussen licht en duisternis.
In deel 1 in C klein, met 3 mollen wordt de duisternis verklankt, een dalend thema, mineur en mollen dus!
In deel 2 gaan we van mineur naar majeur, en het betreft een stijgend thema, dat geeft hoop, maar As dur heeft wel nog steeds 4 mollen, is dus nog een donker gekleurde toonsoort.
In het Scherzo gaan we weer naar C moll, maar het staat in ¾-maat, is qua maatsoort dus lichtvoetiger.

In het tussenstuk naar de finale komt As groot weer terug, de toonsoort van de hoop, dan volgt de doorbraak naar het licht van het finalethema in C groot, alle mollen zijn verdwenen en het is een stijgend thema met ook nog een heroïsch karakter, wat ook typisch bij het Ram-Mars-karakter hoort.

VB 2: Het begin van de finale van de 5e symfonie van Beethoven; 0.40

[zie ook 'de schepping van het licht' uit 'die Schöpfung' van Haydn, de overgang van C klein naar C groot]

Hameren op de grondtoon in C groot en het 'Marskarakter'

De C is de Marstoon en Mars is de heerser over Ram, dat verleent het sterk marciale karakter aan C groot, wat sterk verwant is aan het Ram-karakter.
Typerend voor het Ram-karakter is het 'rammen', het 'rammeien' op de priem, de grondtoon, bij vb. 3 en 4 vinden we ook het neerstorten in het slotakkoord op de grondtoon:

VB 3: Slot 5e symfonie van Beethoven, het hameren op de grondtoon; 0.40

VB 4: Slot finale 9e symfonie van Schubert; 1.00

VB 5: Bruckner: Slot van het Te Deum; 0.40

Ook typerend en echt marciaal, hamerende pauken, en koper etc.:

VB 6: Liszt, Les Preludes, slot; 1.10

Ook typerend zijn de trompetten als echte mars- / oorlogs-instrumenten, de kwart-intervallen in de melodie en aan het einde het naar beneden neerstorten naar de grondtoon:

VB 7: Carl Orff, Carmina Burana, nr. 10: Were; 0.55

A klein:

Hetzelfde in A klein, het hameren op de grondtoon etc.:

VB 8: Carl Orff, Carmina Burana, nr. 11 'Estuans'; 0.50

VB 9: Liszt, Les Preludes, het 'Alla Marcia'; 0.40

Interessant is vb. 10 omdat het om het 'neerslaan' van de *eerstgeborenen* gaat. Ook de Ram is de 'eerstgeborene' onder de dierenriemtekens, evenals C groot en A klein de 'eerstgeboren' toonsoort is… [in deze 'authentieke uitvoering' staat het echter een halve toon te laag! Erg jammer!] Hamerende noodlotsslagen!

VB 10: Händel: 'He smote all the firstborn of Egypt', uit 'Israel in Egypt'; 0.30

Stier – G groot / E klein

Alhoewel de G de Saturnus-toon is heeft G groot in het geheel geen saturnuskarakter [Saturnus staat voor de dood, ouderdom, de strengheid van het noodlot etc.] , integendeel. Maar we vinden door het kwintkarakter [C-G] wel de samenhang met de oermuziek, niet zozeer met de kerkmuziek zoals in D klein, maar eerder met het volks- en kinderlied. In die zin is het toch in zekere zin saturnaal, omdat saturnus te maken heeft met de oeroorsprong van alles, en in G groot ervaren we de oersamenhang met de oermuziek van de kindertijd en de geschiedenis: de pentatoniek en het volkslied.

G groot als toonsoort van vrolijkheid, vreugde

In de maand mei is de natuur op haar schoonst, de bloempjes bloeien, de vogeltjes zingen, vrouwe Venus [heerser over Stier] waart door de natuur om de dichters verliefd te laten worden. De natuur is een en al lente- en liefdesvreugde!

De stier/koe symboliseert de onuitblusbare levenskracht van de lente!

VB 11: Voorspel tot de 3e akte van Lohengreen van Wagner 0.58

G groot als de toonsoort waarin de lente bezongen wordt

In G groot bezingen de componisten volop de vreugde van de lente!

VB 12: Carl Orff: Carmina Burana, het lentelied: 'Floret silva' 0.35

VB 13: Haydn, 'Jahreszeiten': 'Komm holder lenz' 0.46

G groot als toonsoort van vrolijkheid en het volksliedkarakter

G groot is de typische toonsoort van het naïeve, herderlijke kinder- en volkslied. Ook de typische toonsoort van Mozart [bv. 'Eine Kleine Nachtmusik']. Het is een toonsoort van een soort naïeve en kinderlijke vrolijkheid wat ook zo typerend is voor de klassieke muziek uit de tijd van Mozart. Ook van het landleven, de boeren, de natuur, van de volks- en dansmuziek van het eenvoudige boerenvolk etc.

Als we in de Romantiek een symfonie in G groot vinden heeft dit meestal een Mozartiaans [4e Mahler], landelijk / pastoraal [3e Vaughan Williams] of volkslied-achtig karakter, zoals in deze voorbeelden:

VB 14: Dvorack, 8e symfonie; 1e deel, 1e thema; 1.25

VB 15: Dvorack, 8e symfonie; Slot 1e deel; 1.07

Bovendien van een onuitblusbare levenslust en vitaliteit!

VB 16: Dvorack, 8e symfonie; Slot van de finale; 0.50

E klein

Denk bv. eens aan het lieflijke begin van het Vioolconcert van Mendelssohn.

Ondanks het mineurkarakter is vb. 17 allerminst een duister stuk, integendeel, het is vol stromende levenskracht en volkslied-achtig:

VB 17: Smetana, de Moldau, het begin; 0.45

Tweelingen – D groot / B klein

In de maand juni komt de Zon in sterrenbeeld tweelingen, de zon gaat naar haar hoogste punt toe en in de natuur is alles bruisende kracht en vitaliteit. D groot staat vaak voor de ultieme overwinning van het licht van de zon op de duisternis.

D groot als toonsoort van mercuriale beweeglijkheid en speelsheid

De D is ook de Mercuriustoon, en Mercurius is de heerser over Tweelingen, het zijn dus beide zeer verwante symbolen en –karakters. Dat kan men aan deze voorbeelden bij uitstek goed horen:

VB 18: Mozart, Ouverture 'Le Nozze di Figaro', begin; 1.00

VB 19: Mozart, Parijse / 31^{e} symfonie, finale, begin; 0.55

D groot als stralende, Michaelische Overwinningstoonsoort

In juni heeft de zon bijna zijn hoogste punt bereikt. D groot is de meest krachtige, lichte en voortvarende toonsoort, waarin vaak de ultieme overwinning van de stralende lichtheld, de zonneheld [bv. Michael] wordt uitgedrukt.

VB 20: Beethoven, slot van de 9^{e} symfonie; 0.25

VB 21: Brahms, slot van de 2^{e} symfonie; 1.13

In vb. 22 wordt een volksfeest uitgebeeld op de Piazza Navona, een drukke kermis, we worden a.h.w. meegevoerd in een wervelstorm van vrolijkheid, drukte en vitaliteit….

VB 22: Respighi: Festa Romane. Slot. 'La Befana'; 1.25

B klein

Ik zelf kan in B klein niet duidelijk het Tweelingenkarakter ontdekken. Hoogstens als we in D groot even naar de parallel moduleren.
Veeleer ervaar ik in B klein heel duidelijk het Maankarakter, de B is de Maantoon. [zie het boekje en de CD over de planetentoonsoorten]

DE ZOMERTOONSOORTEN

In deze toonsoorten lijkt de lichtkracht van de kruizen wel nog toe te nemen, maar tegelijkertijd neemt de kracht, het vitale karakter af, equivalent is de zon die afneemt in licht en kracht. Het lyrische karakter gaat steeds meer overheersen. E groot is al erg berustend en B groot is een puur lyrische toonsoort. A groot is een overgangstype, het is het hoogtepunt zelf, de midzomer, de climax van het jaar!

Kreeft – A groot / Fis klein

A groot als Zonnetoonsoort

In A groot kan ik persoonlijk maar moeilijk het Kreeftkarakter ontdekken, wel het midzomergevoel van 21 juni, wat bij het st. Jansfeest hoort.
Op 21 juni bereikt de zon zijn hoogste stand, het equivalent van de middag, het uur van de triomf van de zonnekracht, het midzomerfeest wordt dan gevierd. De A is ook nog eens de zonnetoon. A groot is dus bij uitstek de zonne-toonsoort! Ik ervaar A groot dus vooral als zonnetoonsoort. [het grote sext-gevoel C-A]

Het is een lichtstralende toonsoort, we vinden er vaak verwijzingen naar 'het zonnige zuiden', Italië, Spanje, de Balkan, Griekenland etc. Ook vaak een feestelijk- en een danskarakter.

VB 23: Italiaanse symfonie, Mendelssohn, 1e deel, begin; 0.25

Een wel erg 'zonnig' en uitgelaten stuk is wel bv. 24:

VB 24: Dvorack, Carnaval-ouvertüre, begin; 0.26

Met vb. 25 komen we weer in meer Spaanse sferen. Denk daarbij ook aan Cappriccio Espagnol van Rimsky Korsakow!

VB 25: Bizet, Ouverture – Carmen, begin; 0.30

A groot als toonsoort van het stralende Licht

Bij vb. 26 krijgen we natuurlijk associaties met bloemen, vlinders, elfen, 'Les Sylfides'….

VB 26: Chopin: Prelude in A groot; 0.50

Maar nu de zon in kreeft komt begint hij ook langzaam te dalen, dus haar toenemende kracht neemt af, de natuur komt tot rust. We gaan nu ahw. 'rusten in het licht', de rijpingstijd begint, de groeikrachten nemen af. Nog steeds bloeien en rijpen alom de bloemen, maar de vitale groeikrachten nemen af.
In de muziek voor de majeurtoonsoorten betekent dit dat nu t/m Es groot de meer ingetogen lyrische toonsoorten komen, terwijl de toonsoorten van Es dur t/m A groot meer heroïsch-expansief en symfonisch van karakter waren.
Dat geldt ook voor bv. 26-27.

In bv. 27 wordt de Graalsburcht muzikaal verklankt waar Lohengreen als graalsridder naar verwijst, de burcht van licht.

Typisch voor dit stuk en voor A groot is dat het vaak vanaf een lichtende hoogte begint en dan langzaam afdaalt.

Dit volkomen in tegenstelling tot Es groot, de toonsoort van Midwinter, zoals VB 59-60-61, die vanuit een duistere diepte beginnen en dan langzaam omhoog stijgen. In dit voorbeeld horen we ook af en toe modulaties naar de mineurparallel fis klein.

VB 27: Wagner, Ouvertüre Lohengreen, begin; 1.50

Fis klein

Ik weet niet zeker of ik in deze laatste 2 voorbeelden nou duidelijk een Kreeftkarakter kan ontdekken, wel zeker een juli-karakter!
Misschien is het Kreeftkarakter nog eerder in Fis klein te ontdekken, omdat deze toonsoort toch ook vaak een soms dreigend, nachtelijk maankarakter kan hebben [bv. In der Freischütz, de Wolfsschluchts-szene, of in Lohengreen, de tegenstanders van Lohengreen] en de Maan is de heerser over sterrenbeeld Kreeft.
Wellicht wordt dit veroorzaakt vanwege de tritonus-relatie met de oergrondtoon C: C-Fis. Dit interval wordt vaak ook 'de duivel in de muziek' genoemd, en dit gecombineerd met mineur kan dan een 'duivelse' dreigende werking geven aan Fis klein.
Maar dat is dan eerder een Maan- als een kreeftkarakter….
De innige lyriek die in Fis klein mogelijk is in sommige werken is mogelijk eerder met het Kreeftkarakter in verbinding te brengen…
????

Leeuw - E groot / Cis klein

In augustus komt de Zon in Leeuw, het is de warmste maand van het jaar. De natuur rust in de Zon. De rijpingsprocessen zetten zich voort.

E groot als toonsoort van goudlichtende diepe warmte en rust

De Zon is de heerser over Leeuw. E groot heeft dus ook een Zonnestemming, maar op een andere, meer waardige, majestueuze wijze als in A groot, omdat de Jupitertoon, de E, de grondtoon is.

Augustus is de warmste tijd van het jaar, de natuur lijkt te verdorren onder de verzengende hitte en het gras kleurt goudgeel. De natuur is in rust, de zon is van een diepe warmte, de natuur vertoont in die tijd overeenkomst met het woestijn- of savanneklimaat, waar koning Leeuw zijn troon heeft.
Augustus komt overeen met de tijd tussen 2 en 4, de tijd dat het in de middag het warmste is. Dat is ook de tijd dat men in de zuidelijke landen de siësta houdt, de middagrust. Augustus geldt ook als 'komkommertijd'. Koning Leeuw, het Zonnedier houdt zijn rust in de goudlichtende Afrikaanse savanne of woestijn…

In vb. 28 stijgt de melodie wel 2 octaven omhoog naar het hoogste, stralende, goud doorgloeide licht, en zet zich dan voort in een warme, lyrische melodie.

VB 28: Bruckner, 7e symfonie, uit het begingedeelte; 0.45

E groot als toonsoort van koninklijke grootsheid

Aan het slot horen we ca. 80 maten alleen maar E groot akkoord zodat we ons goed kunnen invoelen in de stralende en grootse, en ook verheven werking van E groot. De koninklijke Leeuw….

VB 29: Bruckner, 7e symfonie, slot 1e deel; 1.25

De E geldt als Jupitertoon, dat geeft aan deze toonsoort haar waardige, verheven, plechtige, majestueuze en koninklijke karakter. Later komt in vb 30 het berustende en het in het stralende licht rustende karakter weer naar voren.

VB 30: Schubert, 8e symfonie, uit het 2e deel; 0.55

In vb. 31 komen we weer een type muziek tegen zoals hierboven beschreven: E groot als toonsoort van goudlichtende diepe warmte en rust. Misschien denkt u dat dit een morgenstemming uitbeeldt van een Noorse Fjord, maar niets is minder waar! Grieg heeft hierin de zonsopgang in de Sahara-woestijn uit willen beelden, waardoor dit voorbeeld nu bij uitstek deze toestand van verheven goudlichtende

rust uitdrukt. De woestijn is bij uitstek de plek en het klimaat van de Zonne-Leeuw-stemming!

VB 31: Grieg, Peer Gynth, Morgenstimming; 1.15

Een ander voorbeeld van het koninklijke en waardige, het majestueuze Leeuw-Jupiter-karakter is het triomfthema van vb. 32:

VB 32: Liszt, Faustsymphony, 1e deel, het triomfthema; 0.38

E groot als Zonne- en opstandingstoonsoort

Christus geldt als de op aarde geïncarneerde Zonnegod. In de opstanding op PaasZONDAG drukt zich dit mysterie uit. E groot is ook bij uitstek de Zonne-Christus-opstandingstoonsoort [De Leeuw is het Zonnedier!] zoals Bruckner dat in zijn 3e Mis heeft uitgedrukt in E groot. Niet alleen gebruikt Bruckner E groot bij de opstanding, maar ook in vb. 34, 'de verwachting van de verrijzenis'!

In vb. 33 [hoe toepasselijk! -het getal van de leeftijd van Christus…] wordt in E groot eerst de opstanding van de Zonnegod Christus op Paaszondag uitgedrukt. [op de derde dag]
Dan moduleert de muziek naar A groot, de Zonnetoonsoort van midzomer op de tekst: Hij is opgestegen ten hemel!
Zoals we al zagen was A groot typisch de toonsoort van de stralende lichthoogten!
Daarna moduleert de muziek naar D klein op de tekst : 'Hij is gezeten aan de rechterhand van de VADER'. Hier vinden we het strenge, meedogenloos autoritaire, onverbiddelijke, saturnale karakter van D klein, zoals we dat ook in de laatste voorbeelden van de CD terug zullen vinden…

VB 33: Bruckner, 3e Mis, Credo: 'Et ressurexit tertia Die'; 1.10

VB 34: Bruckner, 3e Mis, Credo: 'Et expecto ressurectionem'; 0.25

Zie ook het boekje over Bruckner, over het 'Opstandingsthema' van 2 stijgende secundes, de gang naar de terts: E-Fis-Gis

Nog een laatste voorbeeld waarbij we goed het majestueuze, grootse en koninklijke karakter van de Leeuw-toonsoort kunnen ervaren, de uitbeelding van de machtige barokke Trevi-fontijnen!

VB 35: Respighi, 'Fontane di Roma', deel 3, de Trevi-fontijn; 0.35

Maagd - B groot / As /Gis klein

De B is de Maantoon. Dat verleent aan deze toonsoort vooral een vrouwelijk karakter. Aangezien het vaak moeilijk is om het Maan- en het Venus-karakter te onderscheiden kunnen we ook zeggen dat de toonsoort B groot een typisch Venus-achtig romantisch karakter heeft. Omdat de B het verste af staat van de oergrondtoon C, een septiem, in de B heeft de toonladder van C bijna het octaaf bereikt, ervaren we in B groot vooral de stemming van het 'verlangen naar het allerhoogste', wat typisch is voor de romantische kunst en – muziek.

B groot – De jonkvrouw sterft een romantische liefdesdood

In de maand september voorvoelen we het einde van de zomer, wat ons weemoedig kan stemmen. Het equivalent is het uur voor zonsondergang, als er een soort teer, ijl en etherisch nalichten kan optreden, een romantisch moment van de dag….

B groot is een bij uitstek lyrische en romantische toonsoort waarbij we veel voorbeelden vinden waarbij de componist een tere en kwetsbare jonkvrouw heeft uit willen beelden die een romantische liefdesdood sterft, zoals Isolde en Julia. In deze gevallen is haar mannelijke geliefde haar al voorgegaan in de dood en het bijna hemels aandoende meisje, het archetype van de 'femme fragile', de hemelse vrouw sterft daarna. Het is een toonsoort die bij uitstek het romantisch verlangen naar de onbereikbare liefde verbeeldt die vaak alleen in de dood gevonden kan worden.

Behalve deze voorbeelden staat ook het eind van Westside-story van Bernstein [een moderne stads-Romeo en Julia], de opera 'A village Rome and Juliet' van Delius [een pastorale Romeo en Julia], het Zwanenmeer en de Manfredsymfonie van Tsjaikowsky, in B groot…

In vb. 37 zien we dat de hemelse Jonkvrouwe Beatrice reeds gestorven is en dat zij Dante begeleidt in zijn reis door de hemel, het Paradisum.

Typerend voor B groot en deze voorbeelden is vaak: Hoge violen, harparpeggio's.

VB 36: Wagner, slot 'Tristan und Isolde', de 'Liebestod'; 2.25

VB 37: Liszt, Dante-symfonie, het slot; 2.12

VB 38: Tsjaikowsky: Slot Ouverture 'Romeo and Juliet'; 1.00

Een bij uitstek romantische toonsoort dus, zoals ook vb. 39 die de romantische ontmoetingen van jonge stelletjes in de bosjes van de Romeinse Janiculumheuvel verbeeldt, wederom met hoge violen en daarna een gevoelige klarinetsolo…

VB 39: Respighi. Pini di Roma, deel 3, de Pijnbomen van de Janiculumheuvel; 1.00

DE HERFST-TOONSOORTEN

In deze toonsoorten gaan de kruizen over in de mollen. De herfst-majeurtoonsoorten zijn lyrisch en innig van karakter. In het jaargetijde neemt de duisternis steeds meer toe tot zij de diepste duisternis van Es dur heeft bereikt. We zijn in een vreemd overgangsgebied, want alhoewel bv. Ges groot meer mollen heeft als Es dur, is Ges aan de andere kant ook weer 'neutraal' net zoals C groot, omdat vanaf de andere kant de kruizentoonsoorten op ons toekomen. We zijn dus in een soort enharmonisch overgangsgebied die een ambivalentie teweegbrengt in het kleurkarakter van de toonsoorten….
In zekere zin is dus Ges-Fis dus te vergelijken met C dur, Des met F en As met Bes dur wat betreft licht-donkerkracht.
Maar verder is het karakter totaal anders, want de Herfst-majeur-toonsoorten zijn week en lyrisch in vergelijking met hun krachtige en ferme winterse tegenhangers.

Dat lijkt echter niet voor de mineurtoonsoorten te gelden. Es klein, Bes klein en F klein zijn veel krachtiger en dramatischer als Des en As groot, omdat er behalve een verwantschap tussen de parallel-toonsoort ook een verwantschap met de gelijknamige toonsoort is aan te wijzen bij de mineurtoonsoorten [in dit geval: Bes groot met Bes klein en F groot met F klein]…
De verwantschap met de paralleltoonsoorten is belangrijker in oude muziek, terwijl de verwantschap met de gelijknamige toonsoort in de romantische muziek [vanaf de Schubertiaanse Dur-moll-trübung] steeds belangrijker lijkt te worden.
In de muziek zit niets dus eenvoudig en eenduidig in elkaar.

Toonsoorten met veel kruizen en mollen zijn niet geschikt voor symfonische muziek omdat het moeilijk is voor de blazers om in deze toonsoorten te spelen. [E groot, B groot, Fisgroot, Des- en As groot bv.] In symfonieën vinden we deze toonsoorten dus eerder in het Adagio als meer de nadruk op de strijkers ligt. Bv. in de 5e van Beethoven, de 1e van Brahms en in de 8e Bruckner staat het dramatische en strijdbare 1e deel in C klein, maar de Adagio's staan in As-, B- en Des groot.
F klein en Bes klein zijn wellicht weer krachtiger van karakter, omdat deze toonsoorten voor de blazers, met name het koper weer gemakkelijker te spelen zijn.

In de vroeg-romantiek zien we dat de toonsoorten met veel kruizen en mollen vooral geëxploreerd en ontdekt worden in de lyrische en intieme romantische pianomuziek van bv. Schubert en Chopin.

Weegschaal – Fis/Ges groot / Es klein

In oktober begint voorzichtig de herfst. Het komt overeen met het moment van de zonsondergang, een romantisch moment van de dag…
Heerser van Weegschaal is Venus, de F is de Venus-toon. Fis-(Ges) is dus een typische romantische toonsoort. Typerend voor deze toonsoort is het 'afwegende', het naar het evenwicht zoekende van de melodie. Dat vindt men in alle voorbeelden, maar nergens zo duidelijk als bij Debussy waarbij we ook nog het twijfelen, het balanceren tussen majeur en mineur vinden.

Deze toonsoort is dus het tegendeel, de polariteit van het zelfverzekerde C groot, de zelfbewuste Ram, die maar één ding kent: Zijn kant! De weegschaal ziet juist steeds 2 kanten, en balanceert daartussen. Hetzelfde geldt voor de toonsoorten: Niets is zo eenduidig als C groot! Maar in de toonsoort Fis/Ges majeur vinden we de enharmonische overgang tussen de wereld van de kruizen en de mollen, dus het is ambivalent: Zijn het nou mollen of zijn het nou kruizen? De Weegschaal twijfelt en balanceert tussen de 6 kruizen en de 6 mollen: Is het nou juist heel licht of juist heel donker? Eigenlijk geen van beide, of juist allebei! Het is een vreemd en twijfelend, balancerend afwegen tussen licht en donker, we komen in de 'twilightzone', we gaan van waken naar slapen [=dromen]. [De Ram is de waakdrift, de weegschaal de slaapdrift…]

De grondtoon fis-ges is ook nog eens t.o.v. de oergrondtoon C de tritonus, de overmatige kwart, een vreemd en labiel interval wat deze toonsoort haar labiele kleuring geeft!

VB 40: Schubert, Impromptue in Ges groot, opus 90 nr. 3, begin; 0.40

VB 41: Chopin, Prelude in Fis groot, begin; 0.50

VB 42: Bruckner, 4e symfonie, scherzo, het trio in Ges dur, begin; 0.40

VB 43: Debussy, Prelude –La fille aux Cheveux du lin; [in Ges] 1.10

Men zal vergeefs naar een symfonie in Fis of Ges zoeken [alleen Korngold geloof ik]. Het is dus typerend dat het hier om 3 voorbeelden uit de romantische en intieme pianomuziek gaat! En om het TRIO van een scherzo….

In deze tijd wordt het Michaelsfeest gevierd. Michael is de Zonne-aartsengel, maar hij is ook de zieleweger na de dood, en dat is ook het beeld van Vrouwe Justitia met de blindoek, het zwaard en de weegschaal. [gerechtigheid is ook de deugd van de zon…]

Es klein

Omdat deze visie uitgaat van de FENOMENOLOGIE heeft het weinig zin om iets te zeggen over toonsoorten die maar weinig in de muziek worden gebruikt omdat dan te weinig gelegenheid wordt geboden om zich in de werking van deze toonsoort in te leven.

Bovendien laat ik voornamelijk voorbeelden horen van overbekende en gevierde en alom geliefde meesterwerken, de werken die als monumenten in de muziekgeschiedenis verankerd staan.

Dat men zich weinig kan inleven in zelden gebruikte toonsoorten geldt bv. met name voor een toonsoort als As- of Gis klein [van de Maagd]. Van deze toonsoort kan men maar een paar voorbeelden vinden, en dan vrij onbekende werken. Een uitzondering is misschien 'het oude kasteel' uit de Schilderijtentoonstelling van Moussorgsky, waarin men met enige moeite misschien nog een maagdkarakter kan ontdekken, het gaat immers om om een troubadourslied.

Ik zelf ervaar bv. in Cis klein geen duidelijk Leeuw-karakter maar eerder een aarde- of Marskarakter [zie de planetenboekjes].

Ook Es klein komt niet erg veel voor in de muziek. In vb. 40 en 43 zien we dat de muziek ook naar de Es-mineur-parallel gaat, zodat we daar even het weegschaalkarakter van Es klein kunnen proeven in zijn samenhang met Ges groot.

De G is ook de saturnustoon, Saturnus hangt ook samen met justitie, dus daar zien we dan ook de samenhang van Ges groot met vrouwe Justitia en met Michael als de zieleweger, alhoewel Ges groot allerminst een streng en meedogenloos karakter heeft, integendeel.

Misschien dat men dat dan eerder kan ervaren aan het vaak plechtige Es klein, alhoewel ik dat dan toch weer eerder een toonsoort vind met een Jupiter-karakter, omdat de E de Jupitertoon is. We kunnen Es klein dan soms als dramatische en krachtige toonsoort in de nabijheid van het grootse en heroïsche Es groot vinden, bv. het slot van Tosca van Puccini [de 1^{e} acte eindigde in Es groot].

Toch is Es groot veel krachtiger als Es klein in mijn beleving.

Schorpioen - Des groot / Bes klein

In November krijgt de natuur de 'doodssteek' van de giftige en dodelijke schorpioenangel. Uit de Hades, de onderwereld, verrijzen de paddestoelen, de blaadjes beginnen rood en goudbruin te kleuren.
De natuur wordt ten grave gedragen…

Bes klein - doden- en begrafenismarsen en -muziek

Bes klein is de typische toonsoort voor de dodenmarsen, de begrafenismarsen, dodenmuziek en begrafenismuziek.
Zwaar, duister, men ziet a.h.w. een stoet in het zwart geklede gebogen figuren met zwarte kappen achter een zwarte koets slenteren…

VB 44: Prokofief, Romeo en Julia, Julia's Begrafenis, fragment 1; 0.40

Dat vind je bv. in de muziek voor de begrafenis van Julia, met hartverscheurende dissonanten in de muziek, pijn en vertwijfeling uitdrukkend….
Bes klein lijkt wel vanuit het 'onderaardse' te klinken…[a.h.w. van 'onder' de C, de oergrondtoon…]

VB 45: Prokofief, Romeo en Julia, Julia's Begrafenis, fragment 2; 1.20

Dit is wel de meest bekende dodenmars:

VB 46: Chopin, Dodenmars uit Pianosonate nr. 2, begin; 0.45

Bes klein is dus ook een typische toonsoort voor Requiems zoals dit typerende enigszins dodenmars-achtige gedeelte:

VB 47: Verdi, Requiem: Lacrimosa, fragment; 0.45

Het Requiem van Dvorak staat in Bes klein, ook het Dies irae over de dag des oordeels:

VB 48: Dvorack, Requiem, Dies Irae, frgmnt; 2.00

Het slot van dit gedeelte moduleert naar Es groot, een plechtige toonsoort om het Tuba Mirum, de goddelijke bazuinen uit te beelden. In het Requiem van Berlioz staat het Tuba Mirum ook in Es dur, dat is het spektakelgedeelte met de 5 koper-orkesten, zie hieronder verder bij Es dur.

Des groot – Diepzinnig, berustende afscheidsstemming

Des groot is bij uitstek een toonsoort voor diepzinnige Adagio's, met een diep berustende afscheidsstemming, zoals vb. 49. Het meest indrukwekkend is wat dat betreft wel het slot van de 9e symfonie van Mahler. Het hoort bij de tragische afscheidsstemming van de herfst… Het is het exacte tegendeel van de meer oppervlakkige en kinderlijke vrolijkheid van G groot van de stier, het polaire teken. Het hoort meer bij een filosofische instelling, want de scorpio staat ook voor het denken, de inkeer die ook bij de herfst hoort, als men zich naar binnen terug gaat trekken…

VB 49: Bruckner, 8e symfonie, het slot van het Adagio; 1.50

VB 50: Dvorack, 9e symfonie, Adagio, fragment; 2.00

Boogschutter – As groot / F klein

In december staat de zon in Boogschutter, we komen in de donkerste tijd van het jaar, 'de donkere dagen voor kerst', de adventstijd.
In die tijd valt ook het Sinterklaasfeest, de heilige op een paard, wat typerend bij de Boogschutter hoort die ook wordt gesymboliseerd door het paard: de Centaur.

As groot – innige lyriek

Alhoewel As dur m.i. vaker een vermilderde 'zonnigheid' uitdrukt [de A is de zonnetoon, men vindt veel huppelende walsjes ed.!] wordt hij ook als mild en diepzinnig gezien, als de adventsstemming, wat uitdrukt dat het in de natuur al donkerder en donkerder wordt.

Maar van binnen moet dan een steeds groter innerlijk licht gaan schijnen. Het is de muziek van 'de donkere dagen voor Kerst'….

VB 51: Wagner, Parzifal, uit het voorspel; 1.10

VB 52: Bruckner, 2e symfonie, Adagio, begin; 1.00

Deze stemming is de absolute polariteit van het flitsende, speelse en bruisende D groot van de Tweelingen op het hoogtepunt van de lente. Hier zijn we op het dieptepunt van de herfst….

F klein – Beethoven en Zeus als God van de Donder

Jupiter is de heerser over Boogschutter, ofwel de God Zeus, bij de Germanen Donar-Thor, de God van de donder. In F moll klinkt dan ook het meest indrukwekkende donderende onweer van de muziekgeschiedenis: Het 'Gewitter' uit Beethovens 6e symfonie! Opmerkelijk is dat Beethoven ook nog eens Boogschutter van sterrenbeeld was en door Zagwijn als een Jupitertype wordt gezien! [dat is een heerszuchtig, autoritair type…] Beethoven was zelf a.h.w. een soort Dondergod, een soort machtige Zeus, en de legende zegt dan ook dat toen hij stierf er een onweer over Wenen trok en Beethoven als laatste gebaar de vuist ten hemel ophief, als het ware om de Hemelse Vader, de God Zeus te laten weten dat hij zèlf een God was, een geestelijke reus die niet meer wenste te buigen voor wat voor autoriteit dan ook!

VB 53: Beethoven, 6e symfonie, pastorale, 4e deel, Gewitter, onweer, fragment; 1.00

De bloedige ernst van F klein is bij uitstek polair aan het schalkse, ondeugende en mercuriale D groot. Hier staan Jupiter en Mercurius tegenover elkaar, de koning en de hofnar, de strenge rechter en de deugniet. Een prachtig voorbeeld vinden we daarvan in 'Till Eulenspiegel' van Richard Strauss. In D groot de triomf van de schalkenstreken van de deugniet Tijl, en direct daarna zijn berechting door de strenge rechters in F klein die hem ter dood veroordelen!

Een ander typerend voorbeeld is de Egmond-ouverture van Beethoven. Opmerkelijk is het feit dat Beethoven in F klein de strenge Spanjaarden, Alva en Phillips II uitbeeldt en dat het Spaanse volk astrologisch onder de Boogschutter valt!

Het F klein van de 4e symfonie van Vaughan Williams

Veel F klein-stukken klinken zeer duister en dreigend, onweer-achtig, alsof de vertoornde onweersgod zich in deze toonsoort uitdrukt…

VB 54: Vaughan Williams, 4e symfonie, begin 1e deel; 1.00

Tussen alle hemelse en serene symfonieën van Vaughan Williams lijkt de voor zijn doen zeer dissonante en dramatische 4e wel een vreemde eend in de bijt…
Ook de slotdreun aan het eind is opmerkelijk: Het lijkt wel op een slag van de hamer van de dondergod Thor!

VB 55: Vaughan Williams, 4e symfonie-slot finale; 1.00

Vaughan Wiliams schreef deze symfonie in de dertiger jaren, in dezelfde tijd dat Pluto als nieuwe heerser over Scorpio werd ontdekt en de geleerden de atoomsplitsing ontdekten en de Nazi's de macht grepen. Volgens Maria Thun is Pluto de planeet van de Azura's, de demonen die samenhangen met de vernietiging. Deze wezens werden in die tijd voor het eerst actief als 'anti-christ-wezens' [door Steiner in 1924 voorspeld als een aanval van Sorat in 1933!] en inspireerden het nazidom, de 2e wereldoorlog, de holocaust, de atoombom en de atoombom op Hirosjima. Deze wezens zijn gevallen Archai, de hiërarchische wezens uit de Venussfeer. Venus hangt samen met de toon F, in gevallen vorm dus F klein. Misschien heeft Vaughan Williams dat onbewust aangevoeld aan de tijdsgeest en heeft hij daarom juist deze symfonie in de toonsoort F klein gezet...

Deze symfonie is erg dissonant en in geest verwant met het expressionisme dus. In dezelfde tijd ontwikkelde Schönberg het 12-toonssysteem, wat op dissonantie en atonaliteit is gebaseerd, kortom een destructieve manier van componeren… Maar als men van destructieve emoties een systeem gaat maken, dan is dat het equivalent van georganiseerde haat, wat zich bv. uitdrukte in de holocaust: de georganiseerde vernietiging van het volk wat Christus op aarde heeft gebracht… [Opmerkelijk is dat zowel Schönberg, Einstein, de uitvinders van de atoomsplitsing en de atoombom, en wellicht Hitler zelf tot dit volk behoorden. Het gaat dus in feite om een soort destructieve zelfvernietigingsimpuls…]

De F geldt voorts als de'Christus-toon', 'de toon van Golgotha' [zie later **vb. 76**!], zie later, over F dur i.s.m. de Vissen! De toonsoort F dur, en soms ook F klein, zoals in de Derde Mis van Bruckner, kunnen in ander verband dus de uitdrukking zijn van Christus (meestal bedoeld als lijdend aan het kruis van Golgotha). Maar als 'gevallen F groot' in de vorm van *F klein* dus ook als toonsoort van de *Antichrist*… [zoals in deze symfonie van Vaughan Williams!]

DE WINTER-TOONSOORTEN

In deze toonsoorten neemt de kracht weer toe. Alhoewel ze donker zijn zijn ze ook krachtig en voortvarend. De zon is stijgende en alhoewel het nog donker is, nacht en winter en koud, leeft er hoop en een krachtige wil die zich tenslotte in de uitbarsting van levenswil in de lente en in het C groot van de Ram zal openbaren.

Steenbok - Es groot / C klein

Op 21 december vieren we het Midwinterfeest. De zon heeft haar verste stand bereikt, het diepste duister is bereikt. Nu keert zij zich om en zal van dan af in kracht en licht gaan toenemen. Op dat moment vieren we het Kerstfeest, de geboorte van het licht in de diepste duisternis. Dan volgt nieuwjaar, het nieuwe jaar begint.

C klein als toonsoort van de dood en treurmarsen

Het is midwinter, de natuur is gestorven, ten grave gedragen. Het is het eind van het jaar, de ultieme dood, ook het einde van het kalenderjaar. Heerser van Steenbok is saturnus, symbool van ouderdom en dood, hij beheerst de koude en kille, versteende winter.

VB 56: R. Strauss: Tod und Verklärung, -begin; 0.50

C klein is weer bij uitstek de toonsoort van de dood, van dodenmarsen, maar omdat de C ook de Marstoon is heeft deze toonsoort ook vaak een marskarakter, dus hoort C klein ook bij de muziek voor de dood van een held.

Beethoven had Napoleons dood voorspeld in deze dodenmars zei hij later zelf, of denk ook aan Wagners dodenmars uit Götterdämmerung voor de dood van Siegfried.

VB 57: Beethoven, 3e symfonie, begin 2e deel-treurmars; 0.40

Ook de dood van Christus aan het kruis, de ultieme dood, wordt door Bach in C klein getoonzet. Hier zien we ahw. de Heer in het stenen graf verzinken terwijl wij ons 'met tranen neerzetten'….

VB 58: J. S. Bach: Mattheuspassion. Laatste deel van de Mattheuspassion, 'Wir setzen uns mit Tränen nieder'; 1.06

Es dur als toonsoort van het oerbegin

Maar tegelijkertijd staat de Steenbok voor de geboorte of misschien wedergeboorte van het nieuwe jaar, en de voorbereiding voor een nieuw groeiseizoen in de natuur.
Het is een nulpunt, alles is dood, maar vanuit dit nulpunt kan weer een nieuw begin worden gemaakt.
Op 1 januari begint het nieuwe kalenderjaar met de nieuwe goede voornemens voor het komende jaar.
Midwinter, winterzonnewende, de zon begint weer langzaam toe te nemen, de natuur is dood, maar in het onderaardse beginnen de wortels en de aardgeesten zich al voor te bereiden op de geboorte van het nieuwe leven in de lente…

Saturnus is de heerser over Steenbok. Het Oude Saturnus geldt in de antroposofie als de eerste mensheids-evolutie-fase, het is het middernachtelijk uur van de wereld. Vanuit het oerniets nemen de Goden het besluit om een nieuwe schepping te gaan creëren.
In het begin van Rheingold wordt dit ook uitgedrukt, de schepping van de wereld vanuit het oerbegin, vanuit de oerduisternis, de oerdiepte van de Rijn. Hierin ervaren we dus het saturnale element van Es groot.

Ook in de 2 andere werken erna horen we dit beginnen vanuit het oerniets, een oerduisternis van waaruit een schepping begint, zelfs bij een componist als Haydn [!], dat schijnt typisch bij Es dur te horen!

Dit is het exacte tegendeel van werken in A groot, die vanuit het hoogste licht alleen nog maar kunnen afdalen naar de duisternis.

In Es kunnen we vanuit de diepste duisternis alleen nog maar opstijgen naar het hoogste licht.

VB 59: Wagner, Rheingold, het begin; 2.00

VB 60: Bruckner, 4e symfonie, het begin; 0.46

VB 61: Haydn, symfonie nr. 103, met de paukenroffel; 0.42

We vinden dit ook terug in de symboliek van de geboorte van het Kerstkind, het godskind in de duisternis van de winter, de geboorte van de geest [het geestzelf] in de zieledood, de kruisdood van het materialistische bewustzijnsziele-tijdperk. Het Kerstfeest, vooral op het middernachtelijke uur van de steenbok, om 12 uur 's nachts in de Kerstnachtdienst drukt dit uit. De geboorte van het Christuskind, het Innerlijke Godskind in de duisternis van de menselijke ziel…

Es dur als toonsoort van het plechtige en majestueuze

Na de grote ommekeer van het nieuwe jaar, de ommekeer van de zon die weer onze kant op komt, beginnen nu ook de krachtige en symfonische toonsoorten, de expansieve toonsoorten.

De E is ook de Jupitertoon, deze toonsoort leent zich dus ook bij uitstek voor muziek met een grootse, koninklijke, plechtige en majestueuze Jupiterstemming.

Jupiter is ook de optimist die alles wil groter maken, expanderen, zijn zonde is de hoogmoed, en dat geldt wel in optima forma voor een symfonie voor wie Mahler maar liefst 1000 muzikanten optrommelde!

VB 62: Mahler, 8e symfonie 'der Tausend', het begin; 0.45

Bij uitstek een plechtig en groots werk is 'de grote poort':

VB 63: Moussorgsky, De schilderijententoonstelling, 'de grote poort van Kiew', het begin; 1.15

Es dur als 'Heldentoonsoort'

De steenbok is een eenzame held die op het hooggebergte met ware doodsverachting van rots tot rots springt. In tegenstelling tot de voorzichtige kreeft die alleen maar bescheiden en beschaamd is en die zich het liefst verstopt omdat hij aan zijn zelfbehoud denkt, is de steenbok een uitslover, een held, die graag in het middelpunt van de aandacht staat zonder aan zijn lijfsbehoud te denken en die met ware doodsverachting levensgevaarlijke heldendaden pleegt.

Ook Beethoven was zo'n heldentype, die de eerste symfonie schreef waarin het Prometheische IK-vuur van de wedergeboren geest, het Ikvuur kon weerklinken in het Es groot van de steenbok.

VB 64: Beethoven, Het begin van de 3e symfonie 'Eroica'; 0.52

Sindsdien is Es dur bij uitstek de 'Heldentoonsoort', zoals ook weer Richard Strauss met zijn 'Heldenleven', de held en zijn vrouw in strijd met de critici en zijn vijanden…

In Es schreven de componisten hun meest expansieve en heroïsche werken: Mahlers 2e en 8e, Nielsen en Sibelius hun 5e, Bruckners 4e, en de Tosca van Puccini [over een heldin!]…

VB 65: R. Strauss: Ein Heldenleben, het begin; 0.50

Het begin drukt de held uit in de Hoorn [en de celli], later zijn vrouw met de viool. De critici in het hout. Aan het eind overwinnen beide, met het heldenthema uit 'Also sprach Zarathustra'…

VB 66: R. Strauss: Ein Heldenleben, het slot; 0.41

Waterman – Bes groot / G klein

In februari staat de zon in Waterman. Het is nog steeds winter en bitter koud, maar soms op een zonnige dag gloort de hoop dat de lente in aantocht is. De Waterman is de rebelse idealist, die streeft naar een betere wereld, gebaseerd op broederschap, vrijheid en gelijkheid. Hij leeft in het element van de vriendschap, de broederschap.

Bes groot als toonsoort van de (Franse) revolutie / vrijheidsstrijd

De Waterman is de idealist die streeft naar de Franse-revolutie-idealen vrijheid, gelijkheid en broederschap. Het is het type van de rebel die ten strijde trekt om de menselijkheid van een progressieve, op broederschap gerichte samenleving te creëren. Ook Beethoven was voor de idealen van de revolutie, tegen de monarchie en de keizer. In de watermantoonsoort Bes groot laat hij in zijn 9e een franse revolutiemars voor een typisch Frans straatorkest van alleen maar blazers optrekken. Gebroederlijk gaan de mannen, ['Brüder' laat ons…] op weg naar de Bastille om de gevangen uit de winter van hun gevangenschap te bevrijden! Beethovens muziek was erg beïnvloed door de franse revolutiemuziek. In die tijd ontstond het straatorkest, het blaasorkest, het harmonie-orkest waarvan de instrumenten ook bijna allemaal in Bes [klarinetten, trompetten ed.] zijn gestemd, zodat tot op heden de meeste marsmuziek in Bes groot staat!

Ook werd in diezelfde tijd Uranus, de nieuwe heerser over Waterman ontdekt, en de elektriciteit.
[Volgens Maria Thun is Uranus de planeet van Lucifer.]

VB 67: Beethoven, 9e symfonie, finale, het 'Alla Marcia'; 1.41

De Marsailleise is bij uitstek het strijdlied voor de franse revolutie, die opwekt tot broederschap om tezamen op te trekken om de tiran ten val te brengen of het Vaderland te beschermen tegen de vijanden die de republiek willen vernietigen en weer een koninkrijk willen instellen…

VB 68: Berlioz: De Marseillaise, het begin; 0.33

VB 69: Berlioz: De Marseillaise, vervolg-gedeelte; 0.45

In vb 70 wordt 'de mars naar het schavot' verbeeldt, de mars naar de Guillotine terwijl de mensenmassa's juichend de executie van de misdadiger begroeten, dat verwijst dus naar de massale executies door de guillotine in de tijd van de Franse Revolutie. [er is in dat 4e deel ook een G-klein passage, dat is dus typisch 'Waterman-G-klein'!]
In de tijd van Berlioz was die revolutionaire stemming nog altijd aanwezig in het Parijs van na de franse revolutie, dat drukte zich in vele dingen uit, bv. uit in de massascènes van de 'grand opera' ed.

VB 70: Berlioz: Symphony fantastique, 4e deel; Bes groot-marsgedeelte uit 'de mars naar het schavot'; 0.32

In Februari denken de mensen op een mooie zonnige dag vaak dat de lente al in aantocht is, -jammer maar helaas, dit is te vroeg gejuichd… Bes is de toonsoort van de hoop, het idealisme, niet de verwachting maar de hoop op het voorjaar. Dat hoopvolle idealisme en die bevrijdingswil drukt zich ook uit in vb. 71. [wat hij in februari componeerde!]

VB 71: Schumann, 1e symfonie, 'Frühlingssymphony', fragment van het begin; 0.19

Opmerkelijk is dat zelfs in de filmmuziek die toonsoorten kloppen. Het starwars-thema drukt het heldendom van de rebellen uit die in opstand komen tegen de terreur van het 'empire': De keizer, de gruwelijke tiran, met zijn zwarte en duistere handlanger 'Darth Vader'. En dat is nou exact waar het in Bes groot om gaat: rebellie tegen het gezag van de tiran! *Dat is polair aan het koninklijke E groot van de Leeuw!*

Zelfs in de melodie vinden we de stijgende kleine septiem, het 'waterman-interval' wat zich ook in Bes groot uitdrukt [c-bes]!

De oerrebel is natuurlijk Lucifer [het verhaal over de hemelse strijd, de opstand tegen God…] , en ook Prometheus, die de mensen het vuur van het Ik gaf [waarvan Beethoven een reïncarnatie schijnt te zijn volgens Steiner, Beethoven gaf de muziek het vuur van het IK].

De Bes is de verlaagde B, de Maantoon. In de Maansfeer leven de engelen en de luciferische geesten zijn gevallen engelen volgens Steiner [de B is dus gevallen naar Bes….]…. Uranus is volgens Maria Thun de planeet van Lucifer…. De franse revolutie was een sterk Luciferische impuls volgens Thun. Opmerkelijk is het dus dat dit soort ideeën ten volle door de muziek en de toonsoorten worden bevestigd!

VB 72: John Williams: Starwars, openingstune; 1.10

<u>G klein</u>

In G klein ervaren wij echter dat het nog lang niet zover is, de lente. Deze zal nog lang op zich laten wachten. De G is ook de Saturnustoon. Saturnus is trouwens de oude Heerser over Waterman.

G klein kan dus ook een meedogenloos streng en onverbiddelijke Saturnuskarakter hebben. Denk ook aan het Dies Irae uit het Requiem van Verdi, het voorspel tot de 3e akte Siegfried van Wagner e.a.

VB 73: Mozart-Requiem: Het 'Rex tremandae', begin; 0.44

Een typisch revolutionair, rebels, Waterman-achtig G klein vinden we trouwens in de 11e symfonie van Sjostakowisj: 'het jaar 1905'…

Vissen – F groot / D klein

In Maart staat de Zon in het teken Vissen, we voorvoelen het komende voorjaar. Het is ook de vasten- en lijdenstijd van Pasen.

De F is de Venustoon, F groot is dus ook een typische Venus-toonsoort, vriendelijk, mild, lieftallig, welluidend en schoon van karakter… Samen met Jupiter en Neptunus is Venus ook de heerser over Vissen. [en de F geldt ook als 'de toon van Golgotha'…]

F groot - Lenteverwachting – stromende etherische krachten

In maart is de natuur nog kaal, maar we voorvoelen het komen van de lente, we zeggen dan: De lente is in de lucht…
Wat bedoelen we dan? We bedoelen dan dat we in de etherische wereld, wat samenhangt met het waterelement, de stromende 'sfeer van de vissen', de levenskrachten aanvoelen die op het punt staan te incarneren in de bodem en de planten…
Die levenskrachten ervaren we ook sterk in de natuur [met name in het uur voor zonsopgang, het Vissenuur] en ook in de toonsoort F groot, de bij uitstek stromende en 'groene' pastorale toonsoort….

VB 74: Beethoven, finale – 6e symfonie 'pastorale'; 0.40

Hier ervaren we ook sterk het stromende element van de Vissen:

VB 75: Chopin, prelude, begin; 0.23

F dur – Vissen en het offer – Pasen – lijden en sterven

De Vissen symboliseren ook Christus, die in deze Paas- Lijdens- en vastentijd zichzelf offerde door op Goede Vrijdag te sterven aan het kruis. Christus werd toen onze Aardegeest en we kunnen hem ook in de aarde en de natuur ontmoeten, en als we eten van die aarde, van het brood, eten we in feite ook 'het lichaam van Christus'. *Hier vinden we er de directe uitdrukking ervan dat de F als de Christustoon geldt!*

VB 76: J. S. Bach, Mattheuspassion: Neemt en eet, dit is mijn lichaam / Nehmet, esset, dies ist mein Leib; 0.40

Vissen staat ook voor het offer. Ook Senta wil zichzelf offeren voor de Hollander. Alleen haar dood kan hem verlossen van de vloek. Vissen staat ook voor het medelijden, het medeleven met de zieken, zwakken en de verschoppelingen van deze wereld…
[denk ook aan 'de 7 werken van barmhartigheid' door Breughel getekend als illustratie van de deugd van Venus: De liefdadigheid]
Voor Christus geldt wat dat betreft: 'Hij nam de zonden der wereld op zich', dwz. Hij voelt met de lijdende mensheid mee.

VB 77: Wagner, 'Der Fliegende Holländer', het Senta-motief; 0.40

D klein – Vissen - het eeuwige zwerven over zee

D klein drukt echter uit dat het nog lang zo ver niet is, de lente, het is nog steeds winter, de meedogenloos koude en kille tijd van de Wintergod van de dood, Saturnus. De dood waart nog altijd door de natuur, men spreekt dan over 'de staart van Maart'…

In 1413 begint het Vissentijdperk met het eeuwige zoeken en zwerven over de aarde, met de ontdekkingsreizen. In die tijd ontstaat DE mythe voor het Vissentijdperk, het bewustzijnszieletijdperk: De sage van de Vliegende Hollander. Hij is de vervloekte mens, die, doordat hij Pasen niet eerde, eeuwig over de zeeën moet dolen op zoek naar de verlossing.

Opmerkelijk is het feit dat Wagner deze opera schreef in de tijd van de ontdekking van Neptunes, de nieuwe heerser over Vissen, [1846] in de tijd van de 'doorbraak naar het bewustzijns-ziele-Vissen-tijdperk'.

Het is de tijd dat het leidende bewustzijnsziele-Vissen-volk, de Engelsen, onder koningin Victoria de wereldheersers over zee worden… In 1900 bezitten zij 1/3 van het wereldaardoppervlak. Vooral alle strategische punten aan de kusten.

Volgens Maria Thun is Neptunes de planeet van Ahriman.
Het is ook de tijd van de doorbraak van het materialisme in het denken, de zeereis van Darwin, met als resultaat 'the origin of species' [de mens als aap] , het communistisch manifest van Marx, de ontdekking van het electro-magnetisme, etc. Het is volgens Steiner de tijd dat de aartsengel Michael zijn hemelse strijd met de geesten der duisternis start [tussen 1848-1879] zodat de ahrimanische geesten op de aarde worden gestort en zich in de zielen / hoofden der mensen nestelen, zodat de zielen van de mensen zelf steeds materialistischer worden in hun denken.

De ahrimanische wezens zijn gevallen aartsengelen en deze leven in de mercuriussfeer, de D is de mercuriustoon. Het ahrimanische drukt zich vooral uit in de muziek in D klein, het 'gevallen D groot' [van de aartsengelen] zie bv. vb 78, 82, 83 en ook 84…

Ook wordt in 1848 het spiritisme ontdekt en ontstaat de 'gothic novel', het griezelverhaal, het industriekapitalisme ontstaat, allemaal uitdrukking van de werking van de ahrimanische wezens die in die tijd in het denken in de mens actief werden…. Dat drukt zich muzikaal in D klein uit, een toonsoort die in die tijd veel werd gebruikt…
Deze onverbiddelijke, genadeloze hardheid, verstarring en verstening van de ahrimanische geest van de verstening van het denken, de verkilling van de ziel, kunnen we in de onderstaande D klein-voorbeelden goed ervaren! [denk bv. aan het scherzo uit Bruckners 9^{e} !]

Het was ook de tijd van het 'Philistertum', de benauwdheid, de bekrompenheid van de kleinburger, zoals Droogstoppel uit Max Havelaar van Multatulie, en de opkomst van de bureaucratie [Kafka!].

Als we de angstaanjagend meedogenloze kale kwint in vb. 78 horen kunnen we meteen kouwe rillingen van angst krijgen…….

VB 78: Wagner, 'Der Fliegende Holländer', het begin van de Ouvertüre, de eeuwig verdoemde Hollander op zijn vervloekte noodlotsschip; 0.44

D klein als toonsoort van de dood

Vissen is het laatste teken van de dierenriem en staat voor de dood, het einde, het 12e huis als huis van de dood en het einde.
De meeste requiems staan in D klein, -denk ook aan 'Der Tod und das Mädchen' van Schubert.

VB 79: Mozart, Requiem, uit het begin van het 1e deel; 0.52

D klein –toonsoort van het onverbiddelijk noodlot

Kenmerkend voor D klein zijn de onverbiddelijke kille kwintklanken waarmee ook vb. 80, 83 en 84 eindigt. Zonder het gevoel van de terts.

VB 80: Mozart, Requiem: slot 1e deel; 0.30

D klein – De dag des oordeels

D klein is ook typisch de toonsoort van 'de dag des oordeels' van de angst voor de straf van 'God de Vader' op de dag van het laatste oordeel, de 'Dies Irae', als de zondaars 'ter helle varen'….
D klein hoort ook bij de kerkmuziek, en de strengheid en dogmatiek van de inquisitie die de ketters tot de brandstapel veroordeelde ed.

VB 81: Mozart-Requiem, begin van het Dies irae; 0.15

D klein – Noodlot en 'gothic horror'- de Middeleeuwen

D klein associëren we vaak met de middeleeuwen, met kerkmuziek, waarschijnlijk door het D dorisch van de kerktoonladders. Denk aan de Gotiek [het was de tijd van de Neogotiek! D klein is dus in feite muzikale Neogotiek!], kerken en begraafplaatsen, de dood met de Zeis [denk aan 'der Totentanz' van Liszt!] , wat in feite het beeld van Ahriman [Satan] is, de demonen van de dood, 'de geesten der duisternis'…

VB 82: Carl Orff: Carmina Burana, uit het 1e deel; 0.42

Ook het Inferno van Liszt, de hel van Dante, wat in feite 'het'onderaardse 'rijk van Ahriman' is, beeldt Liszt uit in een onverbiddelijk D klein, met kale en versteende kwintklanken:

VB 83: Liszt: Dante-symfonie, slot 1e deel, het Inferno; 0.23

D moll -De toorn van God –apocalyptische visioenen –Het oordeel

De ultieme muziek die de toorn van God, apocalyptische visioenen, het laatste oordeel, angst voor straf, de overweldigende autoriteit en meedogenloze macht van de Vader Gods uitdrukt….

D klein en de kruisdood met Pasen

Men kan ook zeggen dat D klein met Pasen de kruisdood van Christus uitdrukt op Goede Vrijdag. Christus stierf immers aan het ahrimanisch materialisme, aan de verstarring van het denken van de Joodse Farizeïsche schriftgeleerden, die door de ahrimanische verduistering in hun starre en versteende, dogmatische denken niet konden inzien dat Christus de Messias was.

VB 84: Bruckner, 9e symfonie, slot van het 1e deel; 1.05

Ram / Lam – C groot / A klein

De cirkel is rond als we na de Vissen op 21 maart het begin van de lente vieren met het Paasfeest waarbij na de dood van Christus aan het kruis, wat we in D klein zo goed konden ervaren, de opstanding volgt van het Lam Gods in het sterrenbeeld Ram / Lam op de paaszondag.

Het Lam is het kind van de Ram, dat drukt dus uit dat de opgestane Christus een hogere vorm van de Ram is, het octaaf van de C.

In de muziek kunnen we dat bv. ervaren in het Agnus Dei uit het Requiem van Verdi.
Ik zelf heb dat ook uitgedrukt aan het eind van mijn werk 'Movements'.

Zie ook **VB 1** en **VB 5**.

Copyright - Marc van Delft – 2008

Toonsoorten

in samenhang
met de
Dierenriem

Toelichtingen bij de muziekvoorbeelden op de CD

door:

Marc van Delft